
KÉTÁGÚ SÍP (AULOSZ)

Orbán György zeneszerző új zongoramű sorozatának bemutatója a Szentendrei Vujcsics Tihamér Zeneiskolában, 2013. május 3-án

Abban a szerencsében részesültem, hogy meghívást kaptam egy egészen különleges bemutatóra. **Orbán György KÉTÁGÚ SÍP(AULOSZ) I-II.** – Két- és többszólamú zongoradarabok a polifónia gyakorlására című kompozícióját nemrég fejezte be. Ezzel a sorozattal a Lakos Ágnes tanárnő kérésére komponált és zongoraiskolájában megjelent (*Könemann Music Budapest, 2006*) mintegy 73 kis zongoraművet kívánta haladó fokon lévő tanulók számára kiegészíteni. A 31 még kéziratban lévő új mű csaknem teljes egészében elhangzott 7 felkészítő tanár munkája nyomán 15 növendék előadásában. A fiatalok élményt adó előadásáról csak a legmagasabb elismerés szintjén beszélhetünk.

A nagy érdeklődéssel kísért bemutatót a zongoratanárok részére továbbképzésként hirdették meg. A pedagógusok mellett azonban számos zeneszerző és zenetörténész is megjelent. Nagy örömünkre szolgált, hogy még a határainkon túlról is érkeztek zongoraművész-pedagógus kollégák, így Pozsonyból, Kolozsvárról, sőt Bukarestből is. Ennek a szép szakmai kapcsolatnak az előzménye az volt, hogy Lakos Ágnes zongoraiskoláját a határokon túl is megismerték, megszerették és az ott feltámadt igény hatására

az Editio Musica Budapest szlovák-magyar, illetve román-magyar nyelven is megjelentette „A barátságos zongoraiskolá”-t. A megjelenés után Lakos Ágnes Pozsonyban egy EPTA-konferencián bemutatót tartott tanítványaival. Ezt hasonló bemutatók követték a kolozsvári, majd a bukaresti zeneakadémián is, így az ottani kollégák a zongoraiskolán keresztül Orbán György kis zongoradarabjait is megismerhették. Így nem csoda, hogy olyan messziről is eljöttek érdeklődők Szentendrére az Orbán-bemutatóra.

A hangverseny kezdete előtt a szerzőt **Selmeczi György** zeneszerző mutatta be. Beszélt a miliőről, amely Erdélyben Orbán Györgyöt családjában és tanuló évei alatt körülvette, és amely életútját és szemléletét meghatározóvá tette. A darabok felhangzása előtt rövid ismertetőt hallhattunk az egyes művekről. Selmeczi György bevezető gondolatait úgy hiszem, mindenki magával vitte. Ebből szeretnék mindenekelőtt röviden idézni.

S. Gy. Úgy gondolom, hogy a magyar zenetörténet egyik nagy pillanatában vagyunk. Olyan környezet vett körül bennünket, ahol ízlésben is folyton diktáltak. Orbán György látványosan ismerte fel azokat a folyamatokat és tévutakat, amik korunk zenetörténetében ott rejtőztek, és a posztmodernitás tengelyén helyezkedtek el, és napjainkban a modernitás túlélésének rettenetes csapdái és veszélyei. A felkészületlenség számtalan alkalommal bújik meg a modernitás címszó alatt, és tulajdonképpen a hamis artisztikum szellemében szakmai hiányosságokat takar. Orbán egyike azoknak a szerzőknek, akik ezzel szembe mertek szállni.

Az ő kompozíciós és nyelvi döntése megalapozott. Ez a bátorság messze túlmutat a pusztán szakmai kérdéseken, mert műveltségünk egészére, szellemi létezésünkre kihat, mert felvállalja az európai kultúra hagyományának monumentális, évezredek konstrukcióját és folyamatát. Szembe mer menni az egyre „gagyisodó” világ végtelen erőivel!

A bemutatásra kerülő kötet címe: *Kétágú síp*. Ez egy bámulatra méltó ciklus! A darabok választott eszmerendszere a barokk eszköztáron keresztül mutatkozik meg és a darabok a barokk-romantikus paradigmában épülnek. A romantika is a barokk polifóniának a visszfénye. Egyébként a polifónia, a többszólamúság az ellenpont technikái köré épül.

A darabokat kis magyarázó írások egészítik ki, melyek a mű szerves részei, és ezeknek az írásoknak rengeteg elágazása van. Orbán azáltal mer modern lenni, hogy érvényben tartja a tradíciót, a hagyományt. Világlátása kitágítja a horizontot, gondolkodása a zenén és a zenedarabokon túlmutató, egyfajta kultúrtörténeti áttekintést is ad. Ha végigmegyünk azokon a szálakon, amiket ezekben a kis apró kísérő írásokban felvázol számunkra, kimondhatjuk, hogy a kétoldali rövid zeneművekben kicsiben ott rejtőzik az európai szellem-történet. Orbán munkássága egyfajta egyetemességre törekszik. Minden eddigi tudásunk, minden Bachnál megtalálható zenei mozzanat ezekben a művekben is fellelhető. Mindig fontosnak tartja, hogy az adott témát a tonalitás *előtti* és a tonalitás *utáni* korszak zenei nyelvén is felmutassa, így kikövetkeztethető, hogy mi történik például Palestrinánál, vagy előtte a nagy gregorián kultúrákban és mivé válik majd ugyanaz a későbbi korokban. Az egész sorozatban látványosan és hallható módon benne van, hogy a polifónia vokális fogantatású. Ennek a gondolatnak az éneklő zongorajáték hangjában is meg kell születni.

A didaktikus gondolkodás teljesen távol áll a daraboktól. Orbán az eszköztár minden jelenségét poétikus, szuverén zeneműként komponálja meg. Az egész ciklusra jellemző a játék, a rögtönzésszerű, csapongó karakter. Az egyes művek mellé rendelt kísérő kis írásokban jobbnál-jobb szellemes ismertetőjét találjuk meg az adott darabnak.

A leírt karakterek is játékosak. Az elsőben a témát „csapodár”-nak nevezi, amelyik „mindig más ellenszólammal szórakoztatja magát”. A következő darab a keresztállás kérdéskörét járja körül, majd a stretto fogalmát világítja meg. Egy másik darab a tükör-fordítást mutatja be. Az *Ária* című darabban megtaláljuk az augmentációt-diminuciót. Kicsit misztikusan hangzik a kettős ellenpont, mint cím. Vagyis a bemutatott téma megfordítható, permutálható. A felső szólam az alsóval csak akkor cserélhető fel, ha a hangzás nem szenved csorbát. Több kettős-fúga található a sorozatban, amit a Szerző hallhatóan nagy élvezettel komponál meg.

A II. sorozat egyik darabja a komplementer ritmust, majd ezt szinkópás összefüggésben mutatja be. A homogén és heterogén polifóniák váltakozása, a latens polifónia volt a célja több darabnak. „Az adott darabok messze túlmutatnak ezeken a szerkesztésmódokon, mert azt dokumentálják, hogy hogyan értelmezi a nagyformátumú tanár és a tehetséges gyermek a kortárs zene közegét a tanteremben.” Az *áradás*, a folyamat egyik legfontosabb kívánalma Orbán zenei nyelvezetének. A polifónia folyékonyságát illusztrálja az egyik utolsó darab, a tempó lassú, a súlyok olyan messze vannak egymástól, hogy el is tűnnek. Nincs ütem-súly, nincs fogódzó, „visz a víz”. Lényeges ezeknek a daraboknak az idő-kezeléséről beszélni, amelyen belül lezajlik a darab története. Fontos, ahogy Orbán ismételtelen a természeti élményre hivatkozik, arra hogy ez az élmény hogyan kívánczik bele abba a zenei

konstrukcióba, amit komponál. A természet monumentalitása, a természet elemeinek a szimbolikája az, ami Orbán számára fontos. Itt három kis darabban ugyan annak a tájképnek három változatát majdnem ellentétesen fogalmazza meg. A sorozat vége felé hármass fugák következnek. Orbán nagyszabású eszményben képzel el a polifónia megszólaltatását, mindig hangsúlyozza, hogy a polifon szerkesztésben megszületett művek előadása egyáltalán nem jelenti az expresszivitás mellőzését, az nem mehet az emberi érzelmek kifejezésének rovására. Végül Selmeczi György élményszerű ismertetője az 1700 éves Szent Ambrusnak tulajdonított himnusz dallamának történetét és a dallamra írt három darab karakterét vázolta fel. Rámutatott arra a hatalmas „asszociációs mezőre” amin az évszázadok történelme folyamán ez a dallam végigment és amilyen módon Orbán György ezzel fejezi be a sorozatot.

Lakos Ágnes röviden és tömören foglalta össze a XX. századi stílári zenei változásokkal kapcsolatos gondolatait és csodálattal teli tisztelettel köszönte meg a Szerzőnek a neki és tanítványainak ajánlott sorozatot. Beszél arról is, miért tartja oly fontosnak, hogy megszületett Orbán György új ciklusa. Kifejtette, mennyire sajnálatos, hogy a zeneiskolákban viszonylag kevés kortárs, köztük magyar zenét tanítanak. Ennek az egyik oka az, hogy kevés a valóban gyermekeknek való kompozíció. Jóllehet számos 20. századi magyar szerző komponált gyerekek számára zongoradarabot, mégis kevesen vették a fáradságot, hogy szisztematikusan felépített sorozatokat írjanak, amelyek a gyerekeknek utat jelentenek a modern zene világába. Bartók volt az első, aki kézen fogta a gyerekeket és lépésről-lépésre vezette őket feljebb s feljebb. (Gyermekeknek I-IV, 1908-09; Reschofsky-Bartók zongoraiskola, 1913; Mikrokozmosz, I-VI, 1932-39.) Hasonló cél vezette Kurtág Györgyöt, amikor megírta, majd megjelentette a „Játékok” című sorozatát. Végül Orbán György volt az, aki belátva és ráérezve ennek fontosságát, vállalta azt a nagyon nehéz, és szinte missziós feladatot, hogy nem egyszerűen csak gyerekeknek, hanem egy zongoraiskolába illeszkedő műveket komponál, majd megírja annak folytatását, a „Kétágú síp”-ot.

Lakos Ágnes azt is említette, nem akarta, hogy csak az ő növendékei szerepeljenek, néhány olyan kollégát kért meg a közreműködésre, akikről tudta, hogy tanítják Orbán György műveit. Reményét fejezte ki, hogy hallható lesz az előadásból, ezek a gyerekek ismerik és szeretik ezt a zenei nyelvet. Szerényen nem beszélt arról a hatalmas munkáról, amellyel rövid felkészülési idő alatt pódiumra tudták varázsolni a darabokat!

A bemutató alkalmával sikerült a szerzővel, Orbán Györggyel is röviden beszélgetnem.

O. GY. Nagyon egyszerű ennek a sorozatnak a keletkezéstörténete. Lakos Ágnes hosszú-hosszú rábeszélésére jó néhány darabot írtam zongoraiskolájába. Ez a vállalkozás sok év után indult be, mert nem tudtam, hogy igazából mi a feladatom.

Előtte írt gyerekek számára darabokat?

Soha, soha, soha... Tulajdonképpen elzárkóztam. Én, mint erdélyi származású, gyűjtöttem népdalt is, de soha nem írtam hozzá kíséretet. Szóval nehezen indult, de aztán kezdtem a munkát élvezni. Amikor elkészültem vele és Lakos Ágnes tanítványai eljátszották a darabokat, sőt lemezfelvételt is készítettek belőle, akkor lórúgásszerű élményem volt. Volt olyan gyerek, aki 22 darabot játszott lemezre, és jól! Engem ezek a jó interpretációk lelkesítettek és egyfajta hálára ösztönöztek. De egyben megérezttem, hogy amit ekkor megírtam, azt jobban ki kell dolgozni, mert ez csak egy „dombocska”. Ezt folytatni kell, de nem akárhogy. Ekkor villant fel az ötlet, hogy a többszólamúsággal, polifóniával, kontrapunktikával lehetne tovább lépni. Az már hegy. Nekem is, a gyerekeknek is.

Mennyi idő alatt készült el ez a 31 darabból álló sorozat?

Szégyellem bevallani, csak két-három hónap alatt. Kaptam egy lökésszerű inspirációt a gyerekektől a zongoraiskolába írott darabok meghallgatása után, aztán ráléptem a jégre és nem volt megállás. A jó „hátszél” mindig az előadók élményszerű előadása.

Mindig zavart, hogy a polifóniához a kétszólamú invenciókkal jutnak el a gyerekek, mert azok nehezek. Elkezdtem írni ezt a sorozatot, és amikor befejeztem, láttam, hogy mellé ment a dolog, mert ezek a művek is nehezek! Éreztem, hogy újra ott van a hiány a fokozatosságban, viccesen kifejezve „a műtét sikerült, a beteg meghalt”. Vagyis a darabok nem csak nehezek, de nem is elég egyenletes a nehézségi fokuk. Túl rapszodikus az egész sorozat vonalvezetése. Ezt most természetesen tovább kell csiszolni, kivenni belőle ezt-azt, szóval nagyon sokat kell foglalkozni vele ahhoz, hogy pedagógiaileg használható legyen. Bizonyos apró mozzanatok a darabokban rendkívül zavarnak engem, és ha nem tudom kedvemre javítani, inkább kiviszem a sorozatból. Félreteszem és lehet, hogy öt év múlva térek vissza hozzá. Ehhez egy külön „javítási állapot” szükséges. Ha az ember lelkes, akkor javít, ha nem lelkes, eldobja a művet. Szidjam még?

Ezekből az aggályokból én, mint hallgató semmit nem észlelek, egy gyönyörű és gazdag hangzású zenei világban vagyok és az elmondott „kételyei” egyáltalán nem csökkentik a zenei élményt!

Rengeteg olyan kicsi, apró probléma van, ami a többszólamúság, a polifónia megértéséhez elengedhetetlenül szükséges, ami nélkül nincs is igazán polifónia, amit sehol nem tanítanak, zeneszerzésben sem. A II. sorozat darabjai inkább ezekkel foglalkoznának. Kitágíthatom a polifónia fogalmát Chopinig. Sokszor elképesztő középszólamai vannak, az ember észre sem veszi, csak sokadszorra. A dallam-rajzolatok szépen kiadják a mű sodrását.

„Orbán rendkívül jó grafikai készséggel rendelkezik, fiatal korában igen jól rajzolt, és rendkívül mélyen tudja érzékelni azt az egyensúlyt, amire egy dallamnak törekednie kell.” – mondta ismertetőjében Selmeczi György.

Visszatérve a most elhangzó sorozatra, azért diatonikus ez a polifon anyag, mert *nem* diatonikusan nincs értelme, úgy ezt a sorozatot nem lehet megcsinálni. Ugyanis az igazi polifónia csak a harmóniára támaszkodva kap értelmet. Tehát a kettő, mármint a harmónia és a polifónia így összefügg. Én túlzottan ösztönös vagyok ahhoz, hogy megmondjam, melyik van elől, melyik húzza a másikat. Persze miután a darab elkészült, kontrollálom! Itt most a polifónia hozza létre a harmóniát. Ezt a sorozatot így egészben látva érzem, hogy kellene egy egyszerűbbet írni, olyat, ami a harmóniából születik. De még nem találtam ki.

Bennem ezek a problémák még csak „mocorognak”. Nem tudom, lesz-e belőle valami. Ez a sorozat most elkészült, itt előszedtem és felhasználtam mindenféle ismert és kevésbé ismert polifon fejezetecskét. Most abban a boldog helyzetben vagyok, hogy a növendékek eljátsszák, hallhatom, felvesszük és van idő az érlelésre.

A Zeneműkiadónak szándékában van a sorozatot kiadni?

Igen, de ezen még sok érlelni való van. A szövegeket le kell fordítani „magyarról-magyarra” a stílus miatt.

A kórusműveimet odaadtam egy jó nevű kis kiadónak, az szépen, csendesen kiadogatja. Évtizedek múlva majd kiderül, hogy működnek a darabok. Azt hiszem, erre a sorozatra is ez vár. Nem kell sietni.

Rendkívül gazdag az a zene, ami szól.

Ez pontosan ebből a stílárís „bolondokházából” adódik. Ezek a zenei elemek mind kellenek nekem, és iszonyatos eklektika tud kijönni belőle. Belém sokféle zene tud „bemenni”, és természetes, hogy sokféle zene jön ki belőlem. Ez nem baj. Ilyen ez a kor, bolond, de legalább színes. És nem kell eldobni, „leváltani”, számüzni semmit, amit a régi korok produkáltak. Azért, mert színvonalasabb zenét írtak, mint mi, nem kell mindjárt gyűlölni.

Szerintem megérlelődik belőle a saját stílus!

Erre mondta a Mesterem, hogy „vigyázzon kollega úr, mert a stílus csak onnantól kezdve stílus, amikor megszűnt manír lenni.”

Én 1980-ban jutottam ki először nyugatra. Ott nem is a művek rossz hangzása, sokkal inkább őszintétlensége, manipuláltsága lepett meg. Fokozatosan rájöttem a kifejezés őszinteségének fontosságára, márpedig őszinteséget nehéz kifejleszteni, az leginkább vagy van, vagy nincs. Ám jó vezérfonal a körülöttünk hangzó mindenféle zenék világában. Mint fennebb említettem, a kórusműveimet másfél évtizede szélesebb körben terjeszti egy kóruskiadó. Olyan helyeken éneklik, ahol én sohasem voltam, és nem is leszek. Mégis, nagyon érdekes tapasztalataim vannak még Távol-Keleten is: nagyjából azt éneklik, amit leírtam, néha bizony ihletett „pluszt” hozzátéve. Biztos vagyok abban, hogy ez a jó kommunikáció, az őszinte komponálásra való törekvés. És nem a tehetség-tehetségtelenség kérdése, az egy másik ügy: tehetséges szerző jó darabja az, amelyik mondjuk harminc év múlva is létezik, él. Itt most csupán arról beszélek, hogy az őszinte kifejezőmód azt teszi lehetővé, hogy a zeneművet

egyáltalán megértse az előadó, s majd a közönség. Hogy „beszéljünk” egymáshoz a zene nyelvén. Aztán, hogy ez mennyit ér, eldöntik az unokák.

A sűrű program miatt a beszélgetésben csak néhány gondolat felvetésére jutott idő. De felvillantott egy zeneszerzői gondolkodásmódot, amely ennek a kéziratnak kapcsán szerencsére sokkal-sokkal mélyebben megismerhető.

*A bemutatón jelen volt **Sigrai László**, az EMB kereskedelmi igazgatója, és tájékozódhattam a sorozat kiadásával kapcsolatosan.*

S. L. Nagyon nagy örömmel vennénk, ha Orbán Györgynek ezt a művét kiadhatnánk, és természetesen más műveinél is örömmel vennénk, ha minket választana kiadónak. Láttam a kéziratot, nagyon sok szöveg van benne, ezt érdemes lenne lefordítani és az egész világ elé tárni...

Reméljük, nem kell öt évet várni egy-egy ütem korrekciójára és a sorozat mielőbb megjelenik.

Utóirat. *A szerzővel való beszélgetés még a bemutató előtt zajlott. Orbán György aggályairól beszélt, arról, hogy a sorozatot tovább kell még javítani, azaz „pedagógiailag használhatóvá” kell csiszolni. A gyerekek bemutatója után azonban a véleménye gyökeresen megváltozott. Megdöbbenette és meghatotta a gyerekek előadása, az előre nem sejtett magas színvonal, és az, hogy a zeneiskolások mennyire magukévá tették stílusát, és a bonyolult polifon szöveget nehézségeivel megbirkózva mennyire meg tudták teremteni az egyes művek karaktereit és hangulatát is. A hallottak meggyőzték: egy hangot sem kell változtatni. A sorozat kiadásra készen áll.*

Ennek alapján a közreműködő gyerekek megérdemlik, hogy felkészítő tanáraikkal együtt felsoroljuk nevüket:

Szedmák Eszter (Tóth Aladár Zeneiskola, Budapest, tanára: **Eckhardt Gábor**)

Mártonffy Marcell (Szent István Király Zeneművészeti Szakközépiskola és AMI, tanára: **Monostori Gábor**)

Zászkaliczky Márta (Bartók Béla Zeneiskola, Budapest, tanára: **Gáspár Rita**)

Pellet Sebastien (Bartók Béla Zeneiskola, Vác, tanára: Jámborné Skripeczky Mariann) Rozenberszki Zsófia és Pluhár Zsófia (Kós Károly Általános Művelődési Központ, Kalász Művészeti Iskola, Budakalász, tanáruk: Dankovics Valéria)

Győri Zsófia és **Szilágyi Debóra** (Vujcsics Tihamér Zeneiskola, Szentendre, tanáruk: **Csizmadia Angelika**)

Váradi Helga csembalóművész (Basel)

Kiss Kamilla, Jassó Margit, Beleznay Benedek, Garamvölgyi Dániel, Koroknai Laura és **M. Tóth Anna** (Vujcsics Tihamér Zeneiskola, Szentendre, tanáruk: **Lakos Ágnes**)

Ábrahám Mariann